

Hett melikesi: Puduhepa

Category: Kitapcy, Zenan şahsyýetler

написано kitapcy | 23 января, 2025

Hett melikesi: Puduhepa HETT MELIKESI

kitapcy.ru

► PUDUHEPA

*Hemiše gyzyl eşikleri geýen gözeller gözeli hett melikesi...
Tawananna...*

Puduhepa b.e.önüki XIII asyrda ýaşap geçen hett hökümdary Hattusiliniň aýaly we Hett imperiyasynyň melikesidir.

Puduhepa barada biziň günlerimize ujapsız maglumatlar gelip ýetipdir. Şol sanda Kadeş ylalaşygynda ulanan möhüri, elmydama gyzyl reňkli eşikleri geýmegini, Iştar ybadathanasynyň ruhanysy bolandygy we çuňňur zehinli syýasatçy bolandygy bilen birlikde görmegeýligi bilenem taryh sahypalaryny adyny ýazdyrmagy başarypdyr.

Huduhepanyň kakasy Bentip-şar lawazantiýaly (elbistanly) bir ruhanydyr.

Bentip-şar Kizzuwatnada Lawazantiýanyň Iştar (Sausga) aýal hudaýynyň ruhanysy eken. Hökümdaryň bu hudaýa çokunmagy Hattusiliniň Bentip-şar bilen ýakyndan gatnaşmagyna we Puduhepa bilen tanyşmagyna sebäp bolupdyr diýip rowaýat edilýär.

Puduhepa b.e.önü XIII asyrda Hett patyasy Hattusili III-iň aýaly bolupdyr we iň meşhur hett melikesi hökmünde taryhdaky ýerini alypdyr .

Patyşa bilen Puduhepanyň biri-birini uçursyz gowy görəndigi rowaýat edilýär. Hatda Hattusili III-iň öz aýalyna bolan mähir-muhabbetinden söz açýan ýazuw ýadygärliginde taryhda ilkinji gezek «söýgi» sözüniň ulanandygyna duş gelmek bolýar. Hawa, taryhda ilkinji bolup söýgi sözüniň ýazuw ýadygärliliklerine geçmegine sebäp bolanam, hut şol deñsiz-taýsyz melike Puduhepadyr.

Aýal hudaýyň «olary nikalaşdymak isleýändigi we bu är-aýalyň özara söýgüsü» hakynda söz açandygy aýdylýar. Patyşanyň hudaýlaryň talabyny ýerine ýetirmegi we är-aýal söýgüsinden söz açylmagy şol döwre degişli gymmatly maglumatlary bermek bilen bir hatarda, agzalyp geçilen söýginiň sözüň doly manysynda nähili manyda ulanylandygy mälim däl. Hett gelini durmuşa çykanda adamsyndan sylag-hormat we mähir-muhabbet tama edip bildimikä? Bu soragyň hiç wagtam dogry jogabyny tapyp bolmasa gerek. Yöne bu soraglary orta atanymyza taryhda zenan baradaky öñe sürülyän çaklamalaryň hakykatda juda çylşyrymlydygyny görmek mümkün.

Beýleki Tawanannalar ýaly Puduhepa her näçe köşküň hojalyk işlerine we çagalaryň terbiýelenşine jogapkär bolsa-da, hett melikeleriniň arasynda syýasata iň köp täsirini ýetirenleriň biri bolupdyr.

Hett patyşalygynda onuň adatdan daşary oýnan roluna güwä geçýän köp sanly hatdyr taryhy resminamalar bar. Şoňa görä hem Puduhepa ýaşan döwrünüň iň tapawutlanan güýcli we hormatlanýan şahsyýeti hökmünde öñe çykýar. Ýazuw ýadygärliliklerinde melike Puduhepanyň patyşa äri bilen deň derejede adynyň tutulmagy şol döwrüň zenanynyň oýnan rolunhň diňe öý hojalyk we maşgala işleri bilen çäklenmändigini görkezýär.

Bu göräýmäge üns bereniňe degmeyän zat ýaly. Emma ha biziň günlerimizde bolsun, ha geçmişde bolsun, tapawudy ýok, aýala hökümdar adamsy bilen deň derejede hormatlanylapy kiçi-girim zat däl. Bu melikäniň sylag-hormatynyň patyşaňky bilen deñdigini alamatlandyrýar.

Bu täsin maglumat erkekleriň agalygynyň höküm sürýän jemgyýetinde aýal-gyzlaryň bilkastlaýyn diýen ýaly ikinji derejä düşürilmeginiň nädogrudygyny görkezýär we hett melikesiniň durmuşyny öwrenmäge gyzyklanma döredýär.

Puduhepa baradaky gyzykly maglumatlaryň ýene-de biri, onuň Müsüriň patyşasy Ramzes II bilen gatnaşygydyr.

Ramzes II melikä salaryň derejelenişi ýaly derejeläp ýüzlenipdir. Olaryň bu dostlugu Puduhepanyň oýnan syýasy roly barada köpsanly çaklamalaryň döremegine sebäp boldy. Şol sanda bu gatnaşyk Puduhepanyň halkara diplomatiýada nähili täsiriniň we syýasy ukyplarynyň bardygyny orta çykarýar.

Ramzes II-niň Puduhepa patyşalara ýüzlenilişi ýaly ýüzlenmigi üns berilmeli ýagdaý.

Müsüriň faraony Ramzes II Puduhepany özünüň aýal dogany, Hattusili III-ide erkek dogany diýip yqlan edipdir. Şeýle-de öñden gelýän däbe eýerip, beýleki Tawanannalarda bolşy ýaly Puduhepanyň melikeligi döwründe patyşalyk sowgatlar ýa-da möhürler patyşanyň ady bilen deň hatarda onuňam adyny göteripdir.

Puduhepa Hattusili III aradan çykansoň, ogly Tudhaliýa IV-iň döwründe Tawananna («Ene melike») ünwany bilen döwlet dolandyryşynda ýer alypdyr. Sebäbi hett hukugyna laýyklykda bir gezek berilýän tawanannalyk patyşa äriň ölümü bilen elden gitmän, Tawanannanyň öz ölümine çenli dowam edipdir.

Puduhepanyň içerki-daşarky syýasatda diplomatiki we kanuny proseduralara işjeň gatnaşmagy aýal-gyzlaryň esasy wezipesi hökmünde hasap edilýän ýanýoldaşlyk we enelik bilen çäklendirilen düşünjä ters gelýär.

Hawa, gadymy Hett döwletiniň melikesi Puduhepanyň obrazy aýal-gyzlaryň diňe keýwanylyk etmek, çaga dogurmak, hyzmatkärlik etmek ýaly işler bilen göz öňüne getirilmeginiň dogry däldigini görkezýär.

Puduhepa taryha giren üstünlikleri, danalygy, görmegeýligi bilen ençeme melikelere nusgalyk keşp bolup gelipdir. Onuň eden işleriniň gymmatyny görkezýän birnäçe ýazuw ýadygärligi biziň günlerimize çenli gelip ýetipdir.

Puduhepa diňe bir melike bolmak bilen çäklenmän, eýsem ökde

zehinli diplomat we din adamsydy. Ol ýönekeý bir aýal däldi. Tersine, biziň günlerimize çenli gelip ýeten maglumatlara seredenimizde, onuň çuňňur hormatanylýan örän güýçli aýaldygyny görmek bolýar. Şonuň üçinem ýaşan döwründen bări 3 müň ýyl geçendigine garamazdan, Puduhepa häzirem hakyky güýjüň, gözelligiň, danalygyň we Anadoly zenanynyň her wagtky görkezip gelen gaýratlylygynyň simwoly bolup gelýär. Ol öz döwrüniň melikelerinden tapawutlylykda, döwlet dolandyryşynda täsirli orun eýeläpdir. Onuň paýhasly aýal bolandygy şekşübhesizdir. Taryhyň ilkinji parahatçylyk şertnamasy bolan Kadeş ýaraşyk şertnamasynda Puduhepanyň möhrüniňem bolmagy munuň aýdyň subutnamasy bolsa gerek.

Puduhepanyň möhüri Tarsusyň Gözlükule harabalygynda tapyldy. Möhür häzir Adananyň şäher muzeýinde sakanylýar.

Soňky ýyllarda Tatarly harabalygynda geçirilen gazuw-agtaryş işleri Lawazantiýa şäheriniň şu ýerde bolup çykaýmagynyň ähtimallygyny güýclendirdi.

Lawazantiýa indi Adananyň we Çukuwanyň siwmolyna öwrüldi diýsek ýalňyşmasak gerek. Müňlerce ýyl mundan owal taryhyň yazmaça baglaşylan ilkinji şertnamasyna möhürini uran **Puduhepa** aradan geçen onlarça asyra garamazdan, häzirem Anadoly zenanynyň iň esasy aýratynlyklaryndan biri hökmünde salyhatlylykda ýatlanmaga, söyülmäge, içgin gyzyklanymagyna dowam edýär.

Həmatlamak bilen;

Prof. Dr. Nazan Apaýdyn DEMIR.

21.07. 2015 ý, Mugla. Zenan şahsyýetler